

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
РНЦ ВСЕСВІТНЬОЇ МИТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
АКАДЕМІЯ СОЦІАЛЬНИХ НАУК УКРАЇНИ

XIII міжнародна наукова конференція

ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА

24–25 жовтня 2019 р.
Дніпро

Тези доповідей

Київ–2019

ОРГКОМІТЕТ

ХІІІ міжнародної наукової конференції “ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

1. *Смолій В. А.* – д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України;
2. *Ченцов В. В.* – д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів.

Заступники головуючих:

3. *Дячок О. О.* – к.і.н., доц., доцент каф. історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;
4. *Колесников К. М.* – д.і.н., проф., завідувач каф. історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;
5. *Приймаченко Д. В.* – д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів;
6. *Шевченко В. В.* – к.і.н., с.н.с., старший науковий співробітник відділу історії України ХІХ – початку ХХ ст. Інституту історії України Національної академії наук України.

Члени організаційного комітету:

7. *Блануца А. В.* – к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;
8. *Дерев'яко Т. П.* – начальник редакційного відділу Університету митної справи та фінансів;
9. *Марценюк О. О.* – к.держ.упр., керівник навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів;
10. *Морозов О. В.* – д.і.н., доц., професор кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;
11. *Разживін В. М.* – начальник відділу міжнародних зв'язків Університету митної справи та фінансів.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету митної справи та фінансів
(протокол № 3 від 15.09.2019 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту історії України НАН України
(протокол № 7 від 26.09.2019 р.)*

Наукова редакція О. О. Дячка та В. В. Шевченко
Упорядкування О. О. Дячка

ISBN 978-966-02-9016-7

© Інститут історії України НАН України, 2019
© Університет митної справи та фінансів, 2019

ЗМІСТ

Колесников К. М. Глобалізаційні проекти на мета-регіональному рівні в доіндустріальну добу.....	6
Виноградов Г. М. “Полюддя” як складова середньовічної податкової системи Русі	9
Циватый В. Г. Торговля и купечество в Англии в эпоху Средних веков и раннего Нового времени: институциональный и внешнеполитический дискурсы	11
Смерека Б. В. Фіскальна політика Молдовського князівства та джерела її вивчення (XV–XVI ст.)	14
Турга Ю. О. Оподаткування виробництва алкогольних напоїв у м. Броди в XVII ст.....	16
Крїшан А. Ш. Скільки і за що платили міщани: оподаткування жителів Ковеля в останній третині XVII ст.....	18
Арану В. В. Роль єврейських купців в торгівлі між Молдавським князівством і Речью Посполитой (вторая половина XVIII века)	20
Китурко И. Ф. Создание и функционирование государственной таможенной службы ВКЛ во второй половине XVIII в. через призму архивных источников	22
Касян С. Я., Мандрик Є. О. Економіка як сегмент розвитку суспільства у дослідженнях Шарля Фур’є	25
Кірін Р. С. Гірнична рента: історичний досвід правового поняття	27
Шпортун О. І. Особливості управління фінансовою діяльністю казенних палат Наддніпрянщини наприкінці XVIII – на початку XX ст.	29
Томулец В. Н. Роль аккерманской соли в торговле Бессарабии с украинскими губерниями в первой половине XIX века.....	30
Мазур В. В. Пенсійне забезпечення державних чиновників Російської імперії у першій половині XIX ст.: законодавчі засади	33
Rutkowski M. Construction and repair of roads in the Mac Adam system in the Kingdom of Poland according to the official ministerial instruction of September 22, 1825	34
Проців О. Р. Оподаткування власників собак у Галичині (середина XIX – початок XX ст.)	38
Шандра І. О. Експортний вектор в роботі представницьких організацій підприємців українських губерній (друга половина XIX – початок XX ст.)	40
Орлик М. В. До питання розвитку комерційного кредиту в Наддніпрянській Україні (друга половина XIX – початок XX ст.).....	43
Істоміна А. О. Науковий дискурс щодо грошового обігу в Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.....	44

Мельничук К. В. Проблема натуральних повинностей селян у роботі органів селянського самоврядування Правобережної України пореформеної доби	45
Морозов О. В. Іноземні замовлення для військово-морського флоту Грецького королівства (1867–1912 рр.)	47
Добржанський С. О. Продаж міських земель в системі місцевого самоуправління Правобережної України (кінець XIX – початок XX ст.)	49
Шевченко В. В. Улаштування громадських пляжів в Одесі наприкінці XIX – на початку XX ст.: економічні аспекти	51
Милько В. І. Фінансове забезпечення та бюджети земських шкіл напередодні Першої світової війни (1910–1914 рр.)	53
Савчук Н. І. Пільговий тариф для проїзду освітніх екскурсій залізницями Російської імперії: суть та особливості користування	55
Орлик С. В. Митна політика уряду Російської імперії на окупованих територіях Галичини та Буковини у період Першої світової війни	57
Синявська Л. І. Функціонування ринку металу на Сході України в роки Першої світової війни	59
Дейнеко С. М. Вплив митної політики Російської імперії на кризу озброєнь (1915–1916 рр.)	62
Купчик О. Р. Торгівельна діяльність УСРР в Австрії (початок 1920-х років)	65
Старка В. В. Податкова політика радянської влади у західноукраїнському селі у вересні 1939 – червні 1941 рр.	67
Баран Б. М. Податкова політика радянської влади щодо Української греко-католицької церкви 1939–1946 років	69
Фрадинський О. А. Ленд-ліз автоматичного стрілецького озброєння в СРСР	71
Ченцов В. В. Етапи становлення митної системи В'єтнаму	73
Мазур О. О. Відродження товарно-грошових відносин в українському селі у 1953–1958 рр.	76
Муравський Вол. Вас., Муравський Вас. Вол. Історичне позиціонування обліку в загальнодержавній автоматизованій системі В. М. Глушкова	78
Гахраманова Х. Дж. Азербайджансько-українська торгівля енергоносіями	80
Булгакова О. Ф. Етапи розвитку інформаційних технологій у діяльності Державної митної служби України	83
Zemlo M. The role of ideal factors in the development of the economy in the view of Max Weber. Inspirations for the present day	85
Касян С. Я. Історія становлення митної і торговельної політики багатонаціональних корпорацій і високотехнологічних підприємств у світі	88

Тернопільської області повісився бідняк Черемих, а в передсмертній записці написав, «коли в нього відібрали землю, то не має чого жити».

У травні 1941 р. радянські фіскальні органи провели форсовані збори усіх податків та натуральних поставок, через що чимало господарств залишилися без засобів до існування.

Зупинив процес соціально-економічних перетворень у Західній Україні початок німецько-радянської війни.

Зазначимо, що у перші дні війни, чимало сільських фінагентів було вбито місцевими мешканцями, на знак помсти за їх “професійну” діяльність.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ 1939–1946 РОКІВ

Баран Богдан Миколайович

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира
Гнатюка (м. Тернопіль)*

У Польщі міжвоєнного періоду релігійні організації користувалися податковими пільгами та отримували на свій розвиток державні субвенції. Завдяки соціально-економічним ініціативам Митрополита А. Шептицького, греко-католицька церква у Східній Галичині долучилася до розвитку сільських кооперативів, що дозволяло їй утримувати не лише парафіяльних священиків, але й фінансувати діяльність медичних та освітніх закладів.

Після приєднання Східної Галичини до складу УРСР радянська влада оголосила релігію “приватною справою” і у різний спосіб намагалася обмежити вплив церковних інституцій на соціально-економічне життя місцевого населення.

Насамперед Народні Збори Західної України у жовтні 1939 р. проголосили ліквідацію церковного землеволодіння.

Крім конфіскації церковних земель та майна, радянська влада на церкву наклала сільськогосподарський, прибутковий, протипожежні, та обов’язкові страхові платежі. Додатково церква сплачувала авторські відрахування за виконання церковних пісень, подібно до того, як це робили професійні співаки під час гастролей. Разом з тим, з храмів збирали податок за площу використовуваних приміщень. Окремо священики платили прибуткові податки, якщо використовували землю для обробітку, в окремих місцевостях землі від священика не забрали, натомість дозволили займатися господарством як одноосібнику за умови сплати усіх податків та виконання трудових повинностей, розмір яких був вищим від того, які сплачували селяни-одноосібники. Конфіскувавши частину парафіяльних

будинків під потреби нової влади, зокрема для приміщень шкіл, сільрад, сільських амбулаторій чи колгоспних контор, парохам, які залишалися мешкати у іншій частині конфіскованих парафіяльних споруд, запровадили орендну оплату за житло, як “нетрудовому елементу” 5-тикратно більшу, ніж іншим прошаркам “нетрудового елементу” і 12-тикратно більшу, ніж іншим громадянам.

Поширили на церкву дію Постанови ЦВК і Раднаркому СРСР від 23 січня 1934 р. “Про збір на потреби житлового і культурно-побутового будівництва в містах і сільських місцевостях”, розміри котрого встановлювалися місцевими фінвідділами. Священникам, залежно від лояльності до радянської влади, нараховували від кількох сотень до кількох десятків тисяч карбованців. Пароху с. Іванівці Жидачівського району Львівської області нараховували 12 400 крб прибуткового податку, натомість у с. Володимирці, найбільшій парафії в деканаті, нараховували податок 22 876 крб. У с. Княже Золочівського району Львівської області на церкву наклали 6000 крб податку, “коли в селі добра корова коштувала 150–200 крб, а на священика у 1939 р. наклали 42 000 крб податку, і 4000 крб «культзбору»». За цей податок у 46 000 крб, можна було купити всю худобу села корів, коней, свиней”. В с. Ясенівці Зборівського району Тернопільської області пароху нараховували у 1939 р. 10 000 крб податку, на сплату якого селяни зібрали лише 800 крб.

Для сплати податків священники часто змушені були продавати все належне їм майно та частину поля, решту землі просто роздавали парафіянам, як це мало місце у с. Глинна-Застав’є Глинянського району Львівської області. У с. Боків Підгаєцького району Тернопільської області 4 га церковного поля роздавали біднякам, проте ніхто не хотів брати, і землю повернули назад парохам. Натомість забрали 35 центнерів зерна по ціні 2 крб за 1 центнер, коли на ринку 2 крб коштувала курка, крім того, нараховували 13 000 крб податків, для сплати яких, парох продав весь реманент, а решту доплатили парафіяни.

Населення по-різному ставилося до описуваної проблеми. Одні підтримували, інші ставилися байдуже, треті взагалі відходили від церкви, переважно у тих селах, де релігійність була низькою і до того. Проте більшість селян залишилася вірними церкві, відмовлялися брати наділені їм церковні землі та різними способами намагалися підтримати своїх парохів. Зокрема, селяни робили місячні складки не лише на сплату податків з церкви, але і з священика. У селах, де землю роздали людям, вони з власної ініціативи давали частину священику для сплати ним контингенту, іншу частину самі мали віддати владі. Варто зазначити, що відважитися на такі вчинки людям було доволі складно, адже тих, які ходили до церкви, виганяли на важкі роботи в лісі, наклали більше податки.

Такий стан справ змусив Митрополита Шептицького 3 вересня 1940 р. звернутися листом до голови ЦК КП(б)У М. С. Хрущова з проханням

зменшити податкове навантаження на духовенства та селян. Серед іншого Митрополит зазначав: "... всі ми лояльно відносимося до Радянської Влади і хотіли би, щоб нижчі органи не підкопували надмірними податками довір'я до неї". На жаль, це звернення залишилося без уваги, та податковий тиск на церкву лише посилювався.

Під час нацистської окупації краю податковий тиск на церкві дещо ослаб. Німецька окупаційна адміністрація від сільських священиків вимагала сплати податків з прибутків, отриманих від ведення сільськогосподарської діяльності.

Після звільнення території Східної Галичини від нацистських окупантів, радянська влада, незважаючи на те, що греко-католицька церква виділила значні кошти для потреб Червоної армії, повернулися до практики посилення фіскального тиску на релігійні спільноти.

Податковий тиск на греко-католицьку церкву припинився після об'єднання частини її парафій із відповідними структурами Російської православної церкви, хоча релігійні громади і надалі сплачували значну кількість податків.

ЛЕНД-ЛІЗ АВТОМАТИЧНОГО СТРІЛЕЦЬКОГО ОЗБРОЄННЯ В СРСР

Фрадинський Олександр Анатолійович
*Науково-дослідний центр митної справи
Науково-дослідного інституту фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України
(м. Хмельницький)*

Вивчення поставок стрілецької зброї відразу наштовхує на думку про незначну їх роль у підсиленні озброєння радянської армії. Поставки двох типів пістолетів-кулеметів кількістю у 122 948 одиниць (за радянськими даними) не могли компенсувати потреби воюючої багатомільйонної армії, проте в частині забезпечення для ведення бою на ближніх дистанціях ленд-лізівські автомати калібром 11,43-мм, які почали надходити в СРСР з 1941 року, коли у військах відчувався тотальний дефіцит ручної автоматичної зброї, сприяли частковому підсиленню радянських стрілецьких частин. Ще одним позитивним моментом у здійсненні стрілецького ленд-лізу стала можливість практичного вивчення зразків іноземного озброєння в умовах ведення бойових дій у різних погодних умовах, видах бою, географічних зонах.

Серед автоматичної зброї найбільшу питому вагу займають поставки улюбленої зброї чикагських гангстерів – пістолета-кулемета Томпсона А-1 (зразка 1928 року), яких, за американськими даними, надійшло близько